

Ο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΤΩΝ ΔΙΑΘΕΣΙΜΩΝ ΠΟΡΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΝ

Υπό κ. ΑΝΔΡΕΟΥ Γ. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Τακτ. Καθηγητοῦ τοῦ ἐν Μπέρκλεϋ Πανεπιστημίου Καλιφορνίας

I. Οικονομική ἀνάπτυξις: Πρόβλημα ἐπιλογῆς διὰ τοὺς φορεῖς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς

Προσφάτως ἀκόμη οἱ οἰκονομολόγοι, οἱ κοινωνιολόγοι καὶ πολιτειολόγοι εἶχον ἐμπλακῆ εἰς ὀξεῖαν διαμάχην περὶ τῆς ὑπεροχῆς τῆς προγραμματισμένης οἰκονομίας ἐναντι τῆς ἀποκεντρωτικῆς ἐλευθέρως οἰκονομίας, καὶ ἀντιστρόφως. Μολυνότι ἐκ τῆς διαμάχης ταύτης προέκυψαν ἀξιόλογοι ἐπιστημονικαὶ ἐργασίαι, ἐν τούτοις ὁ τόνος τῆς ὅλης συζητήσεως ἐχαρακτηρίζετο ὑπὸ δεοντολογικῆς ἀξιολογήσεως τῶν δύο συστημάτων. Ἐπίσης τὰ ὑπὸ ἐξέτασιν συστήματα οἰκονομικῆς ὀργανώσεως ἀντεπροσώπευον, σχεδὸν κατὰ κανόνα, ἀκραίας μορφᾶς τῆς διευθυνομένης καὶ τῆς ἐλευθέρως οἰκονομίας ἀντιστοίχως. Φυσικῶς τῷ λόγῳ, διὰ τοὺς ἀντιμαχομένους ἡ ἐκλογή ἐφαίνετο νὰ περιορίζεται ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει μεταξὺ Ἐλευθερίας ἢ Δουλείας.

Ἡ διαμάχη αὕτη συνεχίζεται καὶ σήμερον, πλὴν ὅμως μετεστράφη ριζικῶς ὁ ὅλος χαρακτήρ αὐτῆς, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι κατέστη πραγματιστική. Σήμερον δὲν συζητεῖται πλέον ἐὰν καὶ κατὰ πόσον ἐνδείκνυται ὁ σχεδιασμός μονολιθικῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως ἢ ἡ ἄρσις ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν περιορισμῶν ἐπὶ τῆς ἀτομικῆς δράσεως. Ἐπὶ τοῦ παρόντος τὸ πρόβλημα ἐντοπίζεται εἰς τὴν μέθοδον σχεδιασμοῦ οἰκονομικῆς ὀργανώσεως, ἡ ὁποία νὰ συνδυάζῃ τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἀποδεκτῶν ὑλικῶν σκοπῶν μὲ τὴν περιφρούρησιν τῶν ἠθικῶν ἀξιών.

Ὡς συνέβη καὶ εἰς ἄλλας ἀναλόγους περιπτώσεις, ἡ ἐξέλιξις τῆς πραγματικότητος προηγήθη τῆς μεταστροφῆς τοῦ πνευματικοῦ κλίματος. Συγκεκριμένως, κατὰ τὰς δύο δεκαετίας ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Β' παγκοσμίου πολέμου, αἱ ὑπανάπτυκτοι χῶροι τῆς ὑδρογείου ἀπεφάσισαν, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλην, νὰ κινητοποιήσουν τοὺς πλουτοπαραγωγικούς των πόρους διὰ τὴν ταχείαν

οικονομική των πόρων. 'Αφ' ἧς ἐλήφθη ἡ ἀπόφασις αὐτή, ἡ κύβος ἐρρίφθη. Καὶ ἐπικρατεῖ πλέον ἡ ἄποψις ὅτι ἡ ταχεῖα οἰκονομικὴ πρόοδος τῶν καθυστερημένων χωρῶν δὲν εἶναι δυνατὴ ἄνευ συνειδητοῦ σχεδίου. Συνεπῶς τὸ ὅλον πρόβλημα δὲν ἐμφανίζεται πλέον ὑπὸ μορφὴν τοῦ διλήμματος μεταξύ προγράμματος ἢ ἄνευ προγράμματος, ἀλλὰ ἀφορᾷ τὴν μέθοδον τοῦ προγραμματισμοῦ.

Ἡ ἐπικράτησις τῆς πεποιθήσεως περὶ τῆς ἀνάγκης παρεμβάσεως τοῦ κράτους εἰς τὴν ὀλικὴν κατανομήν τῶν πόρων διὰ τὴν ἐπιτάχυνσιν τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὰς ἐξῆς δύο κατηγορίας αἰτίων: Πρῶτον, ὑπάρχουν ἐμφανεῖς ἀτέλειαι τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀγορᾶς εἰς τὰς ὀλιγώτερον ἀνεπτυγμένας χώρας, αἱ ὁποῖαι περιλαμβάνουν:

1. Τὴν σπάνιν ἐπιχειρηματικῶν στελεχῶν (τοῦ ἐπιθυμητοῦ τύπου).
2. Τὴν ἀβεβαιότητα διὰ τὴν σταθερότητα τοῦ θεσμολογικοῦ πλαισίου.
3. Τὴν ἀνεπάρκειαν τῆς οἰκονομικῆς ὑποδομῆς.
4. Τὴν τεχνολογικὴν καθυστέρησιν καὶ τὴν χαμηλὴν ἀποδοτικότητα.
5. Τὴν ἔλλειψιν πληροφοριῶν περὶ τῆς ἀγορᾶς.
6. Τὴν εὐρεῖαν ἔκτασιν τῶν μονοπωλίων.
7. Τὴν ἄκρως ἄνισον κατανομήν τοῦ πλούτου.

Ἡ ἐξουδετέρωσις τῶν ἀτελειῶν αὐτῶν ἀποτελεῖ τεράστιον ἔργον ἀπαιτοῦν τὸν προγραμματισμόν. Ἐπὶ πλέον, τοῦτο δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ μόνον παραλλήλως πρὸς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν.

Δεύτερον, ὑφίστανται ἐπίσης ὠρισμένοι γενικαὶ ἀτέλειαι τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀγορᾶς ἰδιαζούσης σημασίας διὰ τὰς ἐπιδιωκούσας ταχεῖς ρυθμοὺς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως χώρας. Αὗται περιλαμβάνουν τὰ ἐξῆς:

1. Ἀκόμη καὶ ἡ πλήρως ἀνταγωνιστικὴ οἰκονομία ἀδυνατεῖ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὀρθὴν (ἀποδοτικὴν) κατανομήν τῶν πόρων ἐν ὄψει τῆς ὑπάρξεως ἐξωτερικῶν οἰκονομιῶν. Τοῦτο ἐνέχει μεγίστην σημασίαν διὰ τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας, ὅπου ὑφίστανται οὐσιώδη περιθώρια ἀξιοποιήσεως τῶν ἐξωτερικῶν οἰκονομιῶν.

2. Περιορισμένοι εἶναι αἱ γνώσεις μας περὶ τῶν δυναμικῶν ἰδιοτήτων τοῦ συστήματος τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ. Ἡ ὑπάρχουσα πείρα, ἐν τούτοις, ἀπέδειξε τὴν ἀδυναμίαν τοῦ συστήματος τούτου νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν εἰς μαζικὴν κλίμακα ἀποδοτικὴν ἀνακατανομήν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς εἰς βραχὺ διάστημα ὡς συμβαίνει π.χ. ἐν καιρῷ πολέμου. Ἀφ' ἧς αἱ ὑπανάπτукτοι χῶραι ρητῶς διεδήλωσαν τὴν ἐπιθυμίαν ταχείας οἰκονομικῆς πρόοδου εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἀπαλλαγοῦν τῶν ἀδυναμιῶν τοῦ συστήματος τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ ὅσάκις τὸ ἐπιβάλλει ἡ περίστασις.

II. Ὁ προγραμματισμὸς τῆς κατανομῆς τῶν πόρων ὡς πρόβλημα ἀριστοποιήσεως

Κατὰ τὴν συζήτησιν περὶ τοῦ προγραμματισμοῦ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τὸ προσκῆνιον κατέχεται ὑπὸ τῆς ἐρεῦνης τῶν *κριτηρίων ἐπιλογῆς*

των επενδύσεων, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὑπὸ τοῦ φορέως τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Ἐπ' αὐτοῦ γεννᾶται τὸ ἐρώτημα : διατί ἡ τόση σημασία εἰς τὰ κριτήρια τῶν επενδύσεων ἀντὶ εἰς τὴν κατανομὴν τῶν διαθεσίμων πόρων ; Ἡ ἀπάντησις εἶναι ὅτι, ἐὰν ἀκριβολογήσωμεν, ἡ κατανομὴ τῶν διαθεσίμων πόρων ὑπὸ τὴν εὐρυτάτην σημασίαν πρέπει νὰ ἀποτελῇ τὸ ἐπίκεντρον τῶν συζητήσεων αὐτῶν. Παρὰ ταῦτα ἡ κατανομὴ τῶν διαθεσίμων πόρων συχνάκις περιορίζεται εἰς τὸ θέμα τῆς κατανομῆς τῶν επενδύσεων, διὰ τοὺς ἑξῆς κυρίως λόγους.

1. Τὸ κεφάλαιον θεωρεῖται συχνάκις, ὀρθῶς ἢ ἐσφαλμένως, ὡς ὁ πρωταρχικός, ἂν ὄχι ὁ μοναδικός, ἐν ἀνεπαρκείᾳ συντελεστῆς τῆς παραγωγῆς εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας.

2. Αἱ ἀποφάσεις περὶ κατανομῆς τῶν επενδύσεων θεωροῦνται ὡς τὸ κρίσιμον ἐπίκεντρον πλείστων ἀποφάσεων κατανομῆς τῶν διαθεσίμων πόρων.

3. Ἡ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις, ὡς ἔχει καθιερωθῆ νὰ μετρηθῆται, συνδέεται στενωῶς πρὸς τὴν διαδικασίαν τοῦ σχηματισμοῦ κεφαλαίου.

Τὸ πρόβλημα τῆς κατανομῆς τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, τὸ ὁποῖον ἀντιμετωπίζει ὁ φορεὺς τῆς πολιτικῆς εἰς πᾶσαν οἰκονομίαν ἐπιδιώκουσαν ταχὺν ρυθμὸν ἀναπτύξεως, δύναται νὰ ἐξετασθῆ ὡς πρόβλημα ἀριστοποίησης. Ἡ ὑπὸ τὴν γενικὴν ταύτην μορφήν τοποθέτησις τοῦ προβλήματος εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ στερῆται λειτουργικῆς χρησιμότητος καὶ συνεπῶς νὰ εἶναι περιωρισμένου μόνον ἐνδιαφέροντος διὰ τὸν φορέα τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Παρὰ ταῦτα ἐνδείκνυται ἡ λεπτομερεστέρα ἐξέτασις τοῦ προβλήματος τούτου.

Ἐπὶ τὴν μορφήν τῆς ἀριστοποίησης, τὸ πρόβλημα τῆς ἐπιλογῆς διὰ τὸν φορέα τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, πρέπει νὰ περιλαμβάνη πληροφορίας ἐπὶ τῶν ἑξῆς θεμάτων :

1. Σύνολον δυνατοτήτων μεταξὺ τῶν ὁποίων ὀφείλει νὰ ἐκλέξη. Τὸ σύνολον τοῦτο δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς τὸ *σύνολον ἐπιλογῆς* (choice set).

2. Ἐκ τῶν περιλαμβανομένων δυνατοτήτων εἰς τὸ σύνολον ἐπιλογῆς δὲν εἶναι ὅλοι πραγματοποιήσιμοι (feasible). Συνεπῶς πρέπει ἡ ἐπιλογή νὰ ἐντοπισθῆ μεταξὺ τῶν πραγματοποιησίμων δυνατοτήτων. Οὕτως ἔχομεν ἐν *ὑποσύνολον* (sub-collection) *πραγματοποιησίμων δυνατοτήτων* (feasible subset).

3. Τέλος, δεόν νὰ ἐπιβληθῆ ἱεράρχησις ἢ ἀξιολόγησις τῶν δυνατοτήτων τοῦ συνόλου ἐπιλογῆς (οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ ὑποσυνόλου τῶν πραγματοποιησίμων δυνατοτήτων). Ἡ κλιμάκωσις αὕτη κατὰ σειρὰν προτιμήσεως ὑπὸ τοῦ φορέως τῆς πολιτικῆς δύναται νὰ παρασταθῆ διὰ μιᾶς ἀριθμητικῆς συναρτήσεως (ἡ ὁποία προσδίδει τιμὰς εἰς ἐκάστην δυνατότητα ἐκλογῆς κατὰ τρόπον ὥστε, ἡ προτιμουμένη δυνατότης ἔχει πάντοτε ἀνωτέραν τιμὴν), ἡ ὁποία καλεῖται *συνάρτησις τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας*.

Ἐννοιολογικῶς τὸ σύνολον ἐπιλογῆς δύναται νὰ προσδιορισθῆ ποικιλοτρόπως. Οὕτως, ἐὰν ἐπιδιώκομεν ἄκρως λεπτομερειακὴν ἀνάλυσιν, δυνάμεθα

νά τὸ ὀρίσωμεν ὡς τὸ *σύνολον τῆς διαχρονικῆς* (ἐπ' ἀπειρον) κατανομῆς τῶν διανυσμάτων, ἅτινα προσδιορίζουν τὴν σύνθεσιν τῆς καταναλώσεως δι' ἅπαντα τὰ παρόντα καὶ μέλλοντα μέλη τῆς κοινωνίας. Ἐπὶ τὸ ἀπλούστερον, δύναται ἐπίσης νὰ ὀρισθῆ ὡς τὸ σύνολον τῆς διαχρονικῆς (ἐπ' ἀπειρον) συνθέσεως τῆς κατὰ κεφαλὴν καταναλώσεως. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ὁ χρονικὸς ὀρίζων εἶναι ἀπειρος, ἀλλὰ εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσιν ἡ σημαντικὴ ἀπλούστευσις ἐπιτυγχάνεται ἐὰν ἀγνοήσωμεν τὰς πλευρὰς τόσον τῆς διαρθρώσεως τοῦ διαθεσίμου διὰ τὴν κατανάλωσιν παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος, ὅσον καὶ τῆς διανομῆς αὐτοῦ μεταξύ τῶν ἀποτελούντων τὴν κοινωνίαν μελῶν.

Εἰς τὴν πρᾶξιν, κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ προβλήματος χρησιμοποιεῖται συνήθως πεπερασμένος χρονικὸς ὀρίζων. Τοῦτο ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ὅτι ὁ φορεὺς τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς ἐνδιαφέρεται κυρίως διὰ τὴν τύχην τῆς παρούσης γενεᾶς, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ συμμετάσχη αὕτη εἰς τὰ πλεονεκτήματα τῆς οικονομικῆς προόδου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ὁμοίως, ὁ φορεὺς τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς *πρέπει νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν* τὸ ὕψος τοῦ κεφαλαίου τῆς τελικῆς περιόδου, διότι τὸ μέγεθός του θὰ ἐπηρέασῃ τὴν ἐξέλιξιν τῆς μελλοντικῆς καταναλώσεως. Ὑποθέτομεν, βεβαίως, ὅτι ὁ φορεὺς τῆς πολιτικῆς δὲν ἀδιαφορεῖ τελείως διὰ τὴν τύχην τῆς ἐπομένης γενεᾶς. Οὕτως, ὁ ἀριθμὸς τῶν δυνατοτήτων ἐπιλογῆς, προκειμένου περὶ πεπερασμένων χρονικῶν ὀρίων, πρέπει νὰ ἀποτελῆται ἐκ στοιχείων, ἐξ ὧν τὸ πρῶτον εἶναι ἡ *διαχρονικὴ σύνθεσις* (time pattern) τῆς κατὰ κεφαλὴν καταναλώσεως (ἢ τὰ διανύσματα τῶν διαχρονικῶν διαρθρώσεων ὡς ἀνωτέρω), ἐνῶ τὸ δεύτερον στοιχεῖον εἶναι τὸ κεφάλαιον τῆς τελικῆς περιόδου. (Τὸ κεφάλαιον δύναται νὰ θεωρηθῆ, εἴτε ὡς συνολικὸν οικονομικὸν μέγεθος, εἴτε ὡς διάνυσμα, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ λεπτομερειαικῆς ἐπεξεργασίας τοῦ προτεινομένου ὑποδείγματος). Ἐὰν διευρύνωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ κεφαλαίου διὰ νὰ περιλάβωμεν καὶ τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα, τότε τὸ ὑπόδειγμα ἐπιλογῆς δύναται νὰ περιλάβῃ — ὅπως καὶ προκειμένου περὶ τοῦ ὕλικου κεφαλαίου — ὡς συστατικὸν τοῦ κεφαλαίου τῆς τελικῆς περιόδου καὶ τὰς δαπάνας κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ προγράμματος διὰ τὴν παιδείαν, τὴν δημοσίαν ὑγίαν καὶ παρομοίους σκοπούς, τῶν ὁποίων αἱ ἐπιπτώσεις ἐπὶ τῆς οικονομικῆς διαδικασίας θὰ γίνουσι αἰσθηταὶ μετὰ τὴν λήξιν τῆς τελικῆς περιόδου. Ἐὰν ἐπιθυμῶμεν νὰ προγραμματίσωμεν ἐντὸς πεπερασμένου χρονικοῦ διαστήματος, ἀποφεύγοντες ταυτοχρόνως τὸν προσδιορισμὸν τοῦ μεγέθους τοῦ κεφαλαίου τῆς τελικῆς περιόδου, τότε δυνάμεθα νὰ ὀρίσωμεν τὸ σύνολον τῶν δυνατοτήτων ἐπιλογῆς, ὡς σύνολον διαχρονικῆς κατανομῆς τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος, ὑπὸ τὴν ρητὴν προϋπόθεσιν ὅπως ἡ *διαχρονικὴ σύνθεσις τοῦ συνόλου* ἐμφανίζῃ ὠρισμένον βαθμὸν ὁμοιομορφίας ἀπὸ ἀπόψεως οικονομικῆς ἀναπτύξεως. Τοῦτο, πράγματι, ἀποτελεῖ τὴν συνήθη μέθοδον.

Ὁ φορεὺς τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς δὲν δύναται ἐλευθέρως νὰ ἐκλέξῃ οἰονδήποτε στοιχεῖον ἐκ τοῦ συνόλου τῶν δυνατοτήτων, ἀνεξαρτήτως τοῦ πῶς ὀρίζεται τοῦτο. Ἡ ἐκλογή του περιορίζεται εἰς τὸ ὑποσύνολον τῶν πρα-

γματοποιησίμων δυνατοτήτων. Βεβαίως, ποια διαχρονικά κατανομαί είναι πραγματοποιήσιμοι εξαρτάται εκ του αρχικού ύψους των διαθεσίμων πόρων, του αρχικού επιπέδου της τεχνικής και της αρχικής μορφής της οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης. Οί οικονομολόγοι έπραγματοποίησαν ουσιώδη πρόοδον εις τον προσδιορισμόν του *έφικτοῦ* (feasibility) βάσει των αρχικῶς διαθεσίμων πόρων και της τεχνικής. Μικροτέραν ὅμως πρόοδον παρουσιάζει ἡ στάθμισις της επιδράσεως των κοινωνικῶν θεσμῶν και της οικονομικής οργάνωσης ἐπὶ του έφικτοῦ των επιλεγομένων δυνατοτήτων. Ὡς εκ τούτου, οί οικονομολόγοι ὀμιλοῦν συχνάκις περὶ της *ἀπορροφητικῆς ἱκανότητος* δεδομένης οἰκονομίας, ἐν τῇ προσπαθείᾳ νὰ συνοψίσουν τὴν σημασίαν του παράγοντος τούτου.

Δι' οἵανδήποτε σοβαρὰν προσπάθειαν περιγραφῆς του ὑποσυνόλου των πραγματοποιησίμων δυνατοτήτων ἀπαιτεῖται ουσιώδης ἐπιμερισμός και ἀνάλυσις της διαχρονικῆς συνθέσεως της παραγωγῆς. Ἡ ἀνάλυσις δραστηριότητος, ἡ μέθοδος των εἰσροῶν - ἐκροῶν, ὡς και παρόμοιαι ὑπὸ ἐξέλιξιν μέθοδοι, ἐπέτυχον νὰ διαμορφώσουν λειτουργικὸν πλαίσιον του ὡς ἄνω τύπου. Ὁ προσδιορισμός του συνόλου δυνατοτήτων ἐπιλογῆς ἀντανακλάται εις τον προσδιορισμόν του ὑποσυνόλου των πραγματοποιησίμων δυνατοτήτων. Ἐὰν τὸ σύνολον ἐπιλογῆς προσδιορίζεται εις ὅρους *διαχρονικῆς κατανομῆς της κατὰ κεφαλὴν καταναλώσεως*, ἡ διαχρονικὴ κατανομή της καταναλώσεως συνδέεται με τὸ πρόβλημα του έφικτοῦ, ὡς εκ του λόγου της επιδράσεως τὴν ὁποίαν ἄσκει ἐπὶ της διαχρονικῆς μορφῆς της αὐξήσεως του πληθυσμοῦ. Ἐὰν πάλιν, τὸ σύνολον ἐπιλογῆς προσδιορίζεται εις ὅρους διαχρονικῆς κατανομῆς του κατὰ κεφαλὴν εισοδήματος, τότε προκύπτει ἐν πρόσθετον πρόβλημα συνδεόμενον με τὴν πλευρὰν του έφικτοῦ. Πράγματι, εις ἐκάστην διαχρονικὴν σύνθεσιν του κατὰ κεφαλὴν εισοδήματος ἀντιστοιχεῖ *ένα σύνολον διαχρονικῶν κατανομῶν του εισοδήματος* - συγκεκριμένως τὸ σύνολον ὄλων ἐκείνων των διαχρονικῶν κατανομῶν του εισοδήματος, εκ των ὁποίων προκύπτει (διαχρονικῶς) συνολικὴ ἀποταμίευσις ἴση πρὸς τὴν ἀπαιτουμένην διὰ τὴν χρηματοδότησιν (διαχρονικῶς) του ἀντιστοίχου σχηματισμοῦ κεφαλαίου. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει αἱ ἀντίστοιχοι διαχρονικαὶ συνθέσεις του κατὰ κεφαλὴν εισοδήματος θὰ θεωρηθοῦν ὡς μὴ πραγματοποιησίμοι.

Ἀναφορικῶς με τὴν ἱεράρχησιν των ἀντικειμενικῶν σκοπῶν του φορέως της πολιτικῆς (δηλαδή τὴν συνάρτησιν της κοινωνικῆς εὐημερίας), ὀλίγα μόνον δύναται νὰ παρατηρήσῃ τις a priori. Ὡρισμένοι ἐνδείξεις προκύπτουν, ἐν τούτοις εκ του γεγονότος ὅτι, ceteris paribus, περισσότερον εισόδημα (ἡ καταναλώσις) εἶναι προτιμότερον ἀπὸ ὀλιγότερον.

Τὸ ὑποσύνολον των πραγματοποιησίμων δυνατοτήτων περιλαμβάνει ἐν ἑτερον ὑποσύνολον μὴ δεσποζομένων διαχρονικῶν τύπων. Ὡς μὴ *δεσποζομένη* (unaminated) καλεῖται πᾶσα διαχρονικὴ κατανομή του κατὰ κεφαλὴν εισοδήματος (ἡ καταναλώσεως), π.χ. Υ, ἐφ' ὅσον δὲν ὑφίσταται ἑτέρα διαχρονικὴ κατανομή περιλαμβάνουσα ἔστω και μίαν τιμὴν ἀνωτέραν ἢ κατωτέρα της ἀντιστοίχου (διαχρονικῶς) τιμῆς του Υ.

Ἡ συμβολὴ τοῦ οικονομολόγου ὑπὸ αὐστηρὰν ἔννοιαν περιορίζεται εἰς τὴν περιγραφὴν τοῦ μὴ δεσποζομένου ὑποσυνόλου τῶν δυνατοτήτων, ἀφιεμένης εἰς τὸν φορέα τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς τῆς ἐκλογῆς στοιχείου τινὸς ἐκ τοῦ ὑποσυνόλου τούτου. Εἰς τὴν πραγματικότητα, ὅμως, αἱ ἀρμοδιότητες τοῦ οικονομολόγου ἐπεκτείνονται συνήθως καὶ εἰς κατάστροφωσιν ἀριθμοῦ ἱεραρχημένων ἀντικειμενικῶν σκοπῶν πρὸς ἐπιλογὴν ὑπὸ τοῦ φορέως τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς. Ἐπίσης ὁ οικονομολόγος ἀσκεῖ οὐσιώδη ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐπιλογῆς τῶν δυνατοτήτων τούτων διὰ τοῦ τρόπου ὑποδείξεώς των.

III. Οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις, κατανομὴ τοῦ εἰσοδήματος καὶ ἀπασχόλησις

Θὰ ἦτο παράδοξον ἔαν ὁ φορεὺς τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς ἤσχολεῖτο ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν διαχρονικὴν κατανομὴν τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος. Κατὰ κανόνα καὶ ἕτεροι πλευραὶ τῆς ὑφισταμένης πραγματικότητος ἀφοροῦν τὰς ἀποφάσεις του καὶ πρωτίστως ἡ ἀπασχόλησις καὶ ἡ κατανομὴ τοῦ εἰσοδήματος. Τὰ πρόσθετα ταῦτα στοιχεῖα ἐνσωματοῦνται ὡς ἐξῆς εἰς τὸν μηχανισμόν ἐπιλογῆς μεταξύ τῶν διαφόρων δυνατοτήτων δράσεως. Εἰς ἐκάστην πραγματοποιησίμω διαχρονικὴν κατανομὴν κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος ἀντιστοιχεῖ σύνολον διαχρονικῶν τύπων διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος καὶ ἀπασχολήσεως, οἱ ὅποιοι συμφωνοῦν πρὸς τὴν ἐν λόγῳ διαχρονικὴν κατανομὴν τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος, δοθέντος τοῦ ὑφισταμένου τεχνολογικοῦ (καὶ κοινωνικοῦ) πλαισίου καὶ τῶν διαθεσίμων πόρων. Ἡ συνάρτησις τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας δύναται μὲν νὰ ὀρίζεται μόνον ὑπὸ μορφήν διαχρονικῶν τύπων τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος, πλὴν ὅμως ὁ φορεὺς τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς ὑποτίθεται ὅτι μεγιστοποιεῖ ταύτην, ὑπὸ τὸν ὄρον ὅτι ἡ ἀνεργία (διαχρονικῶς) δὲν ὑπερβαίνει δεδομένον ἐπίπεδον, καὶ ὅτι ἡ κατανομὴ τοῦ εἰσοδήματος (διαχρονικῶς) παρουσιάζει ὠρισμένα χαρακτηριστικά.

Παρατηρήθη ἤδη (Μέρος II), ὅτι εἰς ἐκάστην (πραγματοποιησίμω) διαχρονικὴν κατανομὴν τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος, ἀντιστοιχεῖ σύνολον διαχρονικῶν τύπων διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος. Κατὰ συνέπειαν ἡ ἐπιλογὴ ὠρισμένης μορφῆς διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος δέον νὰ ἀναμένεται ὅτι θὰ περιορίσῃ τὴν εὐχέρειαν ἐπιλογῆς τοῦ φορέως τῆς πολιτικῆς ὡς πρὸς τὸν ρυθμὸν αὐξήσεως τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος. Ὑποστηρίζεται, συχνάκις, ὅτι ἡ ἄμβλυσις τῆς ἀνίσου κατανομῆς τοῦ εἰσοδήματος θὰ μειώσῃ τὸν συνολικὸν σχηματισμὸν κεφαλαίου, καὶ τοιοῦτοτρόπως θὰ προκαλέσῃ κάμψιν τοῦ ρυθμοῦ αὐξήσεως τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος. Ἡ παρατήρησις αὕτη δυνατόν νὰ ἀληθεύῃ, ἀλλὰ παραβλέπει τὸ ἐνδεχόμενον ὅτι, ἡ διατήρησις μεγάλης εἰσοδηματικῆς ἀνισότητος ἐνδέχεται νὰ καταστήσῃ μὴ πραγματοποιησίμους ὑψηλοτέρους ρυθμούς αὐξήσεως τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος, διότι μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ θὰ χάσῃ κάθε ἐνδιαφέρον διὰ τὴν οικονομικὴν πρόοδον. Δὲν εἶναι, ἐπίσης, βέβαιον ἔαν καὶ κατὰ πόσον ἡ ἄνισος κατανομὴ τοῦ εἰσοδήματος εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας τείνει νὰ ἐνισχύσῃ τὴν οικονομικὴν ἀνάπτυ-

ξιν. Οὕτως, ἡ διὰ λόγους κοινωνικῆς ἐπιδείξεως κατανάλωσις καὶ ἡ στροφή τῆς ζητήσεως πρὸς ἄλλοδαπὰ εἶδη πολυτελείας, αἱ ὁποῖαι χαρακτηρίζουν τὰς καταναλωτικὰς συνηθείας τῶν «ὀλίγων εὐνοουμένων» εἰς τὰς καθυστερημένας χώρας, τείνουν ἐπίσης νὰ ἐπιβραδύνουν τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν. Ἰδιαιτέρως ὁμως πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι ἡ πρόσφορος δημοσιονομικὴ πολιτικὴ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς εἰδικὰ μέτρα ἀναπτύξεως τῆς κεφαλαιαγορᾶς διὰ τῆς εὐρείας συμμετοχῆς μεγάλου ἀριθμοῦ ἀτόμων, δύναται νὰ διευρύνῃ τοὺς τύπους διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος, οἱ ὁποῖοι ἐναρμονίζονται μὲ δεδομένον ρυθμὸν ἀναπτύξεως. Μὲ ἄλλας λέξεις, αὐτὴ αὕτη ἡ γενικὴ ροπὴ πρὸς ἀποταμίευσιν τῆς κοινωνίας, ἀποτελεῖ μεταβλητὴν, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ὑπολογίζεται κατὰ τὴν διατύπωσιν τοῦ συνόλου τῶν πραγματοποιησίων δυνατοτήτων ἐπιλογῆς.

Ἄνάλογα προβλήματα δύναται ν' ἀνακύψουν ἀναφορικῶς μὲ τὴν ἀνεργίαν. Εἰδικώτερον τίθεται τὸ ἐρώτημα τοῦ ἐὰν κατὰ πόσον ὑψηλὸν ποσοστὸν αὐξήσεως τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος συμβιβάζεται μὲ τὴν ταχεῖαν ἐξουδετέρωσιν τῆς ἀκουσίας ἀνεργίας. (Δυνάμεθα νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι τοιαύτη ἀντίφασις δὲν ἀνακύπτει μακροχρονίως μεταξύ τῶν δύο ἀντικειμενικῶν σκοπῶν).

Ὁ λόγος κεφαλαίου — ἐργασίας χρησιμεύει ὡς δείκτης τῆς ἐπιδράσεως τῆς ἐπενδύσεως ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς ἀπασχολήσεως. (Ἐνταῦθα δὲν διακρίνομεν μεταξύ μέσου καὶ ὀριακοῦ λόγου κεφαλαίου καὶ ἐργασίας). Ἡ ἐν λόγῳ σχέσις δύναται νὰ μεταβληθῇ, εἴτε διὰ τῆς ὑποκαταστάσεως μεταξύ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας εἰς τὴν παραγωγὴν δεδομένου προϊόντος (*μεταβολὴ τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας*), εἴτε διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς διαρθρώσεως τῆς παραγωγῆς (*μεταβολὴ τῆς συνθέσεως τῶν τελικῶν προϊόντων*). Ἡ ἕκτασις τῆς ἀπαιτουμένης θυσίας εἰς βάρος τῆς αὐξήσεως τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος χάριν ὠρισμένης μειώσεως τοῦ ὄγκου τῆς ἀκουσίας ἀνεργίας, ἐξαρτᾶται ἐκ τῶν ἑξῆς: α) τῆς μορφῆς τῆς συναρτήσεως παραγωγῆς ἐνὸς ἐκάστου προϊόντος καὶ β) τοῦ βαθμοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον ἡ μετατόπισις ἐκ προϊόντων ὑψηλοῦ λόγου κεφαλαίου—ἐργασίας πρὸς προϊόντα χαμηλοῦ λόγου, δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἄνευ μειώσεως τῆς κοινωνικῆς ἀξίας τοῦ προκύπτοντος παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος.

Σχετικῶς μὲ τὴν συνάρτησιν τῆς παραγωγῆς, δύναται νὰ τεθοῦν ποικίλαι προϋποθέσεις, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ κάτωθι φαίνονται εὐλογοί. Δι' ἐκάστην κλίμακα παραγωγῆς, ὁ συνδυασμὸς ἐργασίας καὶ κεφαλαίου, ὁ ὁποῖος ἐλαχιστοποιεῖ τὸ κόστος παραγωγῆς, δὲν θὰ παρουσιάσῃ μεγάλην εὐαισθησίαν εἰς μετρίαν μεταβολὰς τῶν τιμῶν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς. Ἐπὶ πλέον, ὁ ἐν λόγῳ συνδυασμὸς ἐκφραζόμενος διὰ τοῦ λόγου κεφαλαίου — ἐργασίας εἶναι πιθανὸν νὰ παρουσιάζῃ θετικὴν συσχέτισιν μὲ τὴν κλίμακα παραγωγῆς καὶ τὴν τυποποίησιν. Οὕτω δυνάμεθα νὰ ἀναμένωμεν ὅτι μὲ τὴν διέυρυσιν τῶν ἀγορῶν μιᾶς ἀναπτυσσομένης οἰκονομίας, ὁ λόγος κεφαλαίου — ἐργασίας θὰ αὐξάνεται ἀναφορικῶς πρὸς τοὺς συνδυασμοὺς συντελεστῶν παραγωγῆς, οἱ ὁποῖοι ἐλαχιστοποιοῦν τὸ κόστος. Συνεπῶς, ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, ἡ υἱοθέτησις μεθόδων παραγωγῆς ἐντάτικῆς ἀπασχολήσεως ἐργατικῶν χειρῶν,

φαίνεται ὅτι θὰ πραγματοποιηθῆ εἰς βάρος τῶν ρυθμῶν οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Δύναται βεβαίως νὰ ἀντιταχθῆ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι, εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας τὰ ἀγοραῖα ἡμερομίσθια ἀποκλίνουν οὐσιωδῶς τῶν ὀρθῶν «πλασματικῶν» ἡμερομισθίων καὶ ὅτι αἱ ἐντάσεως ἐργασίας μέθοδοι παραγωγῆς θὰ συνεβιβάζοντο μὲ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, ἐὰν ἡ ἐργασία ἀπετιμᾶτο ὀρθῶς ἀπὸ κοινωνικοοικονομικῆς ἀπόψεως. Αἱ πλασματικά ὅμως τιμαὶ τοῦ τύπου αὐτοῦ, πρέπει νὰ συναχθοῦν ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ προγράμματος ἀναπτύξεως, ὅπερ σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ ὑπολογισθῆ ὁ ἀντίκτυπος τῆς βαθμιαίας ἐφαρμογῆς τοῦ προγράμματος ἀναπτύξεως ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἐργασίας. Τοῦτο θὰ τείνῃ νὰ περιορίσῃ σοβαρῶς τὴν βασιμότητα τῆς ὡς ἄνω ἀντιρρήσεως.

Ἐὰν εἶναι ὑψηλὴ ἡ ἐλαστικότης εἰσοδήματος καὶ τιμῆς τῆς διεθνούς ζήτησεως προϊόντων, εἰς τὴν παραγωγὴν τῶν ὁποίων ἡ ὑπανάπτукτος χώρα διαθέτει συγκριτικὰ πλεονεκτήματα (λαμβάνομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ὑπάρχει σχετικῶς ἄφθονος προσφορά ἐργατικῶν χειρῶν), τότε ἡ μετατόπισις τῆς παραγωγῆς ἐκ προϊόντων ὑψηλοῦ συντελεστοῦ κεφαλαίου, πρὸς ἐκεῖνο χαμηλοῦ συντελεστοῦ, δύναται νὰ πραγματοποιηθῆ ἄνευ σοβαρᾶς ἐπιβραδύνσεως τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Πολὺ πιθανόν, ὅμως, νὰ μὴ ἰσχύῃ ἡ προϋπόθεσις αὕτη, ὁπότε διὰ τὴν διατήρησιν ὑψηλοῦ ρυθμοῦ ἐξαγωγῶν συμβαδίζοντος πρὸς τὴν αὔξησιν τοῦ ἐθνικοῦ τῶν εἰσοδήματος, αἱ ὑπανάπτукτοι χώραι θὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ διατηρήσουν τοιαύτην διάρθρωσιν παραγωγῆς, ἡ ὁποία δὲν δύναται ταχέως νὰ ἀπορροφήσῃ τοὺς ἐν σχετικῇ ἄφθονίᾳ διαθεσίμους συντελεστὰς τῆς παραγωγῆς.

Εἶναι αὐτονόητον ὅτι, ἐφ' ὅσον τὸ ἐπίπεδον τῆς ἀκουσίας ἀνεργίας εἶναι ὑψηλόν, πᾶσα προσπάθεια πρέπει νὰ καταβληθῆ διὰ τὴν ἀναζήτησιν καὶ ἀξιοποίησιν τῶν δυνατοτήτων καθιερώσεων τεχνικῶν μεθόδων παραγωγῆς ὑψηλοῦ συντελεστοῦ ἐργασίας ἄνευ μειώσεως τοῦ ρυθμοῦ ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας. Τοιαύτας δυνατότητας ἐνδέχεται νὰ προσφέρῃ ὁ τομεὺς τῶν οἰκοδομῶν καὶ κατασκευῶν (κτίσματα κατοικιῶν, δημόσια ἔργα) καὶ γενικῶς ἡ ἐλαφρὰ βιομηχανία. Πρέπει ἐπίσης νὰ ἐπιδιωχθῆ ἡ ἀνεύρεσις μεταβολῶν τῆς συνθέσεως τοῦ συνολικοῦ προϊόντος, αἱ ὁποῖαι χωρὶς νὰ παρεμποδίζουσι τὸν ρυθμὸν ἀναπτύξεως μειώνουσι τὸν λόγον κεφαλαίου - ἐργασίας. Ὡς προκύπτει ἀπὸ τὴν προηγηθεῖσαν ἀνάλυσιν, εἶναι πιθανόν, ὅτι παρὰ τὰς καταβληθησομένας προσπάθειας, ὁ φορεὺς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς θὰ εὐρεθῆ πρὸ τοῦ διλήμματος ἐκλογῆς μεταξὺ ταχυτέρας ἀναπτύξεως καὶ μεγαλυτέρας ἀρχικῶς ἀκουσίας ἀνεργίας ἐφ' ἑνὸς καὶ βραδυτέρας ἀναπτύξεως καὶ μικροτέρου ἀρχικῶς ὄγκου ἀκουσίας ἀνεργίας ἀφ' ἑτέρου. Ὑπὸ τὰς συνθήκας αὐτάς, εἶναι σκόπιμος ἡ ἀντιμετώπισις τῆς ἀνεργίας ὡς προβλήματος διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος καὶ εὐκαιρίας ἐκπαιδεύσεως τῶν ἐργατῶν. Συμφέρουσαι, λοιπόν, εἶναι αἱ δημόσιαι ἐπενδύσεις εἰς προγράμματα ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν ἱκανότητων τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Τοῦτο, διότι, δὲν πρέπει νὰ παραβλέπωμεν ὅτι, εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας ὠρισμέναί κατηγορίαι εἰδικότητων ἐργατῶν εὐρίσκονται ἐν ὄξυτάτῃ ἀνεπαρκείᾳ ἐνῶ ἄλλαι πλεονάζουσι. Ἡ αὔξησις τοῦ κατωτάτου ὁρίου εἰσόδου εἰς τὴν ἐργατικὴν δύναμιν, ὁ ὑποβιβασμὸς

τοῦ ὁρίου ἡλικίας ἀποχωρήσεως καὶ ἡ δικαιωτέρα κατανομή τῆς ἀπασχολήσεως (διὰ τῆς καταργήσεως ἢ τοῦ περιορισμοῦ τῶν ὑπερωριῶν) ἀποτελοῦν ἐνδεδειγμένα μέτρα. Ἐάν, τέλος, ὅλα τὰ μέτρα αὐτὰ ἀποδειχθοῦν ἀτελέσφορα, ὁ φορεὺς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς δύναται νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἐκτέλεσιν ὠρισμένων εἰδικῶν ἔργων ἀπορροφήσεως ἐργατικῶν χειρῶν. Προφανῶς, ὅλα τὰ μέτρα ταῦτα συνεπάγονται ἐνδεχομένως ὠρισμένον περιορισμὸν τῶν ἀμέσων δυνατοτήτων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Συνεπῶς, ὁ φορεὺς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς θὰ διερευνήσῃ ἐμπεριστατωμένως τὴν σχέσιν μεταξύ οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀνεργίας ἐντὸς τοῦ συγκεκριμένου αὐτῆς ἱστοικοῦ πλαισίου, θὰ διατυπώσῃ ρητῶς τοὺς ἐπιλεγέντας σκοποὺς καὶ τότε θὰ προβῇ εἰς τὴν λήψιν τῆς ἀποφάσεώς του. Ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος τμήματος ἐλέχθη ὅτι ἡ συνάρτησις τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας (ἢ ὁποῖα ἀντιπροσωπεύει τὴν ἱεράρχησιν τῶν σκοπῶν τοῦ φορέως τῆς πολιτικῆς), δύναται νὰ ἐκφρασθῇ διὰ τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος, καὶ μεγιστοποιηθῇ ὑπὸ τὴν περιοριστικὴν προϋπόθεσιν ὅτι (διαχρονικῶς) ἡ ἀνεργία δὲν ὑπερβαίνει δεδομένον ἐπίπεδον. Εἶναι ἐπίσης δυνατὸν ἐφ' ὅσον ἡ ἀνεργία ἀποτελεῖ τὸ κεντρικὸν πρόβλημα, νὰ ὑπολογισθῇ ἡ συνάρτησις τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας εἰς μονάδας ἀπασχολήσεως, καὶ νὰ μεγιστοποιηθῇ, ὑπὸ τὴν περιοριστικὴν προϋπόθεσιν ὅτι ὁ ἐτήσιος ρυθμὸς ἀναπτύξεως τῆς οἰκονομίας δὲν ὑπολείπεται ὠρισμένου δοθέντος ρυθμοῦ.

IV. Ἡ μερικὴ ἀριστοποίησις εἰς τὴν μικτὴν οἰκονομίαν

Κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἀνάλυσιν, ἡ διαδικασία τῆς κατανομῆς τῶν διαθέσιμων πόρων διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, ἐνεφανίσθη ὡς διαδικασία ἀριστοποίησεως ὑπὸ τοῦ φορέως τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Ἡ ἀριστοποίησις, ἐν τούτοις, ἀποτελεῖ δυσχερέστατον τύπον συμπεριφορᾶς, καθ' ὅτι ἀπαιτεῖ α) τὴν γνῶσιν τῶν συνεπειῶν πάσης δυνατῆς ἀποφάσεως ἢ ἐπιλογῆς καὶ β) τὴν ἰκανότητα ἀξιολογήσεως ὅλων αὐτῶν τῶν συνεπειῶν. Θεωρεῖται, μᾶλλον, ἀπίθανον ὅτι οἱ φορεῖς τῆς πολιτικῆς θὰ διαθέτουν τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν γνώσεων περὶ τῶν ἐπιπτώσεων ἐκ τῶν διαφόρων ἀποφάσεων καὶ ὅτι θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἀξιολογήσουν ὅλας αὐτάς. Συνεπῶς, ἡ διαδικασία τῆς ἐπιλογῆς ἢ ἀποφάσεως τοῦ φορέως τῆς πολιτικῆς θὰ εἶναι πιθανῶς τοῦ τύπου, ὁ ὁποῖος περιέχει τὸ πολὺ τὸ στοιχεῖον τῆς περιωρισμένης ὀρθολογικότητος. Ἄντι, λοιπόν, νὰ τίθεται θέμα ἀρίστων καταστάσεων, εἶναι προτιμότερον νὰ ὁμιλῶμεν περὶ ἀποδεκτῶν καταστάσεων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς μὴ ἀποδεκτάς. Ἄντι νὰ γίνεταί λόγος περὶ τελείας γνώσεως τῶν συνεπειῶν ἐκάστης δυνατῆς ἀποφάσεως, εἶναι σκοπιμώτερον νὰ ἀναφερώμεθα εἰς τὴν περιωρισμένην γνῶσιν τῶν ἐπιπτώσεων τῶν ἀποφάσεων, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται ἐντὸς τοῦ κύκλου ἐμπειρίας τοῦ φορέως οἰκονομικῆς πολιτικῆς. Τοιοῦτοτρόπως, ἡ ὅλη διαδικασία συνίσταται εἰς τὴν σταδιακὴν καὶ δοκιμαστικὴν ἀναζήτησιν βελτιώσεων, ἢ ὁποῖα δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ἀριστοποίησιν ἢ ὄχι, ἀναλόγως τῶν δυναμικῶν αὐτῆς ἰδιοτήτων.

Ἐνταῦθα τίθεται τὸ πρόβλημα περὶ τοῦ βαθμοῦ ἀναλυτικότητος (ἢ

λεπτομερείας) τῶν ὑπὸ τοῦ φορέως τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς τιθεμένων στόχων. Ὁ βαθμὸς λεπτομερείας τῶν στόχων ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ εἴδους τῆς κοινωνικο-οικονομικῆς ὀργανώσεως, ἐντὸς τῆς ὁποίας δρᾷ. Εἰς συγκεντρωτικὴν, κατὰ τὸ μᾶλλον, οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν, οἱ στόχοι τοῦ φορέως τῆς πολιτικῆς τίθενται ὡς λεπτομερεῖς ἐπὶ μέρους ἐπιδιώξεις τῆς παραγωγῆς. Ἀντιθέτως, εἰς ἐντόνως ἀποκεντρωτικὴν ἀνταγωνιστικὴν οἰκονομίαν, οἱ στόχοι διατυποῦνται ὑπὸ μορφήν γενικῶν μακροοικονομικῶν μεγεθῶν, ὡς π.χ. κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα, κατὰ κεφαλὴν κατανάλωσις καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἐνταῦθα θὰ ἐξετάσωμεν τὸν ἐνδιάμεσον τύπον ἢ τὴν μικτὴν οἰκονομικὴν ὀργάνωσιν εἰς τὴν ὁποίαν οἱ στόχοι τοῦ φορέως τῆς πολιτικῆς διαγράφονται μὲ σημαντικὸν βαθμὸν ἀναλυτικότητος. Κατ' ἐλάχιστον ὄριον, οἱ στόχοι οὗτοι πρέπει νὰ περιλαμβάνουν στοιχεῖα περὶ τῆς συμβολῆς ἐκάστου τῶν σπουδαιότερων τομέων τῆς οἰκονομίας (π.χ. γεωργίας, βιομηχανίας, κατασκευῶν, ὑπηρεσιῶν κλπ.). Βεβαίως, ἡ λεπτομερὴς ἔρευνα τοῦ ἐφικτοῦ τοῦ προγράμματος ἀπαιτεῖ τὴν ἐπὶ μέρους ἀνάλυσιν τῶν μεγεθῶν τούτων.

Ἡ διαδικασία ἐπιλογῆς τοῦ φορέως τῆς πολιτικῆς εἰς τὴν μικτὴν οἰκονομίαν συνοψίζεται ὡς ἑξῆς : Πρῶτον, ἐξετάζει σειρὰν διαζευκτικῶν στόχων, οἱ ὁποῖοι θεωροῦνται ἱκανοποιητικοὶ βάσει τοῦ υἰοθετηθέντος συστήματος ἀξιολογήσεως: Δεύτερον, ἐξετάζει διαδοχικῶς τὸ ἐφικτὸν ἐκάστου στόχου, καὶ μετὰ ταῦτα καθορίζει τὰ ὄργανα, τὰ ὁποῖα πρόκειται νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὴν ἐπίτευξιν ἐκάστου στόχου. Ἐρ' ὅσον οἱ ἀποδεκτοὶ πραγματοποιησῖμοι στόχοι εἶναι δύο ἢ περισσότεροι, ἐνδέχεται νὰ χρειασθῆ ἢ χρησιμοποίησις προσθέτων κριτηρίων ἐπιλογῆς διὰ νὰ περιορισθῆ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑποψηφίων προγραμμάτων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως εἰς ἓνα. Τὰ κριτήρια ταῦτα δυνατὸν νὰ ἀναφέρωνται εἰς τὸν ρυθμὸν αὐξήσεως τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος, ἐν συνδυασμῶ πρὸς ὠρισμένα χαρακτηριστικὰ τῆς οἰκονομικῆς διαρθρώσεως καὶ κατανομῆς, τὰ ὁποῖα σχετίζονται μὲ τὴν μορφήν τῆς ἀναπτύξεως. Τοιοῦτοτρόπως, ὁ φορεὺς τῆς πολιτικῆς δύναται νὰ ἐκλέξῃ ἐν μεταξὺ τῶν περισσοτέρων ἀποδεκτῶν πραγματοποιησῖμων προγραμμάτων. Καθὼς προχωρεῖ ἢ ἐκτέλεισις τοῦ προγράμματος, ὁ φορεὺς τῆς πολιτικῆς ἐνδέχεται νὰ συγκεντρώσῃ προσθέτους πληροφορίας, αἱ ὁποῖαι νὰ ἐπηρεάζουν ἀκόμη καὶ τὴν ἀξιολογήσιν τῶν στόχων. Τοιοῦτοτρόπως, τὸ ὅλον πρόγραμμα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τελεῖ εἰς κατάστασιν συνεχοῦς ἀναθεωρήσεως βάσει τῆς ἐξελισσομένης ἀλληλεπιδράσεως τοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ προγράμματος.

Εἰς τὴν μικτὴν οἰκονομίαν ἡ τοποθέτησις στόχων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως ἐγείρει τὸ παλαιὸν πρόβλημα τῶν συγκριτικῶν πλεονεκτημάτων, ἂν καὶ ὑπὸ λίαν γενικὴν μορφήν. Ἐνταῦθα τίθεται τὸ πρόβλημα, τοῦ ἕαν καὶ κατὰ πόσον ὅλοι οἱ τομεῖς τῆς οἰκονομίας θὰ ἀναπτυχθοῦν ἐξ ἴσου ταχέως μὲ τὴν οἰκονομίαν ἢ ἄλλοι ταχύτερον καὶ ἄλλοι βραδύτερον αὐτῆς. Χαρακτηριστικὸν τῶν γνωστοτέρων τυπικῶν ὑποδειγμάτων οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως (von Neuman) εἶναι ὅτι ὑποδηλοῦν ἰσόμετρον ἀνάπτυξιν ὄλων τῶν τομέων. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο προκύπτει ἐκ τῆς μὴ διερευνήσεως τοῦ προβλήματος τῶν

διαθεσίμων πόρων, τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου, τῶν μεταβολῶν τῆς ποιότητος καὶ ποσότητος τῶν προσφερομένων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, τῶν οἰκονομιῶν κλίμακος, τῆς ἀνομοιογενείας τῆς συναρτήσεως καταναλώσεως κλπ. Οὐδόλως, λοιπόν, ἐκπλήσσει τὸ ὅτι οἱ διάφοροι τομεῖς τῶν ἀναπτυσσομένων οἰκονομιῶν παρουσιάζουν διαφόρους ρυθμούς αὐξήσεως. Εἶναι ἐνδιαφέρον, ἐν τούτοις, ὅτι αἱ διαφοραὶ τῶν ρυθμῶν ἀναπτύξεως τῶν ἐπὶ μέρους τομέων ἐμφανίζουν ἐντονὸν διεθνῆ ὁμοιομορφίαν. Ἐκ προσφάτων ἐργασιῶν (τῶν Clark, Kuznets, Hoffman, Chenery) * προκύπτει ὅτι ὑφίσταται ἐν τυπικὸν πρότυπον ἀναπτύξεως τῶν τομέων τῆς οἰκονομίας. Ὁ Chenery ὑπολογίζει τὸ πρότυπον τοῦτο εἰς μονάδας κατὰ κεφαλὴν προστιθεμένης ἀξίας ἀνὰ ἕκαστον τομέα ὡς συνάρτησιν τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος καὶ τοῦ πληθυσμοῦ. (Ἐνάλογοι ὑπολογισμοὶ ἐγένοντο διὰ τὰς εἰσαγωγάς). Ἡ ἀπόκλισις ἐκ τῶν «προβλεπομένων» αὐτῶν τιμῶν διὰ τὰς διαφόρους ὑπὸ ἐξέτασιν χώρας, εἶναι πολὺ μικρότερα παρ' ὅσον θὰ ἀνέμενε τις a priori. Τὸ ποσοστὸν τῆς προστιθεμένης ἀξίας ἐκ τῆς βιομηχανίας ἐμφανίζει τὸν ὑψηλότερον ρυθμὸν αὐξήσεως, ἐνῶ ὁ τομεὺς τῶν ὑπηρεσιῶν παρουσιάζει τὸν χαμηλότερον (θετικὸν) ρυθμὸν αὐξήσεως. Τὸ μερίδιον, ἀφ' ἑτέρου, τοῦ τομέως τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς παρουσιάζει πτωχῶσιν καθὼς ἀνέρχεται τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα. Τὰ πρότυπα αὐτὰ ἀντικατοπτρίζουν τὴν μεταβαλλομένην διάρθρωσιν τῆς προσφορᾶς καὶ τῆς ζητήσεως, δηλ. τόσον τὴν αὐξήσιν τῆς τελικῆς χρησιμοποίησεως τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, ὅσον καὶ τὴν ὑποκατάστασιν τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς εἰς τὰς εἰσαγωγάς, αἱ ὁποῖαι συνοδεύουν τὴν αὐξήσιν τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος. Τὸ μέγεθος τῆς ἐπιδράσεως τῶν γενικῶν, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τοὺς εἰδικούς, προσδιοριστικῶν παραγόντων ἐπὶ τῆς διαδικασίας ἀναπτύξεως τῶν διαφόρων χωρῶν εἶναι ὄντως ἐντυπωσιακόν. Τοῦτο, ὅμως, δὲν πρέπει νὰ ἐκληφθῆ ὡς ὑπονοοῦν ὅτι στεροῦνται σημασίας οἱ εἰδικοί συντελεσταί, οἱ ὁποῖοι ἐνσωματώνουν τὰ συγκριτικὰ πλεονεκτήματα ὠρισμένης χώρας. Ἀπλῶς σημαίνει, ὅτι οἱ συντελεσταὶ οὗτοι ἐξηγοῦν πολὺ μικρότερον ποσοστὸν τῶν φαινομένων, παρ' ὅσον κατ' ἀρχὴν θὰ ἀναμένετο.

Ἐν ὄψει τῶν ἰσχυρῶν τούτων γενικῶν παραγόντων, ἐνδείκνυται νὰ ὑπολογισθοῦν οὗτοι εἰς τὴν κατάστρωσιν τῶν στόχων τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Οὕτως, ὁ ὑπεύθυνος τῆς πολιτικῆς πρέπει νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐξέτασιν τῆς «προτύπου» διαρθρώσεως (ὑπὸ μορφήν σχετικῆς συμβολῆς τῶν διαφόρων τομέων), ἢ ὁποῖα ἀντιστοιχεῖ πρὸς ὠρισμένον ἀποδεκτὸν στόχον κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος. Μετὰ ταῦτα, δύναται νὰ «ἀλλοιώσῃ» τὸ πρότυπον τοῦτο, οὕτως ὥστε νὰ συμπεριλάβῃ, τόσον τὴν ἱστορικῶς δεδομένην ἀφετη-

* C. Clark, *The Conditions of Economic Progress*, 3rd ed. London, 1957.

S. Kuznets, «Quantitative Aspects of the Economic Growth of Nations: II. Industrial Distribution of National Product and Labor Force». *Economic Development and Cultural Change*, July 1957, 5 suppl.

W. G. Hoffman, *The Growth of Industrial Economies*, Manchester, 1958.

H. B. Chenery, «Patterns of Industrial Growth», *American Economic Review*, September 1960.

ρίαν τῆς ἐν λόγῳ οἰκονομίας, ὅσον καὶ τὴν κατεύθυνσιν, πρὸς τὴν ὁποίαν θὰ ἐπιδιωχθῆ προσφορώτερον ἢ ἀξιοποιήσιν τῶν συγκριτικῶν πλεονεκτημάτων αὐτῆς. Χώρα διαθέτουσα ἀφθονίαν φυσικῶν πόρων εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐπιτύχη οὐσιωδῶς μεγαλυτέραν συμμετοχὴν τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς ἐπὶ τῆς συνολικῆς τοιαύτης. Ἀντιστρόφως, χώρα πτωχὴ εἰς φυσικοὺς πόρους πρέπει νὰ θεωρήσῃ συμφερωτέραν τὴν προτεραιότητα ἀναπτύξεως τῶν ἱκανοτήτων τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος, καὶ τοιουτοτρόπως νὰ προγραμματίσῃ τὴν «ὑπερανάπτυξιν» τοῦ τομέως τῆς μεταποιήσεως. Κατὰ τὴν ἐπιλογὴν τῶν «ἀποκλίσεων» ἐκ τῆς «προτύπου» διαρθρώσεως ὁ φορεὺς τῆς πολιτικῆς δύναται, [ἀρχικῶς, νὰ χρησιμοποίησῃ ὡς γνώμονα τὴν ἐμπειρίαν παρομοίων οἰκονομιῶν, τῶν ὁποίων τὸν ρυθμὸν ἀναπτύξεως θεωρεῖ ὡς ἀποδεκτόν. Ἡ ἐπιλογή τῆς διαρθρώσεως (ὑπὸ μορφήν σχετικῆς συμβολῆς τῶν διαφόρων τομέων) διὰ τὸ τελικὸν ἔτος τοῦ προγράμματος καὶ ὁ ἐτήσιος λόγος τῶν ἀκαθάριστων ἐπενδύσεων παγίου κεφαλαίου πρὸς τὸ ὀλικὸν παραγωγικὸν ἀποτέλεσμα (ἀκαθάριστον ἐγχώριον προϊόν), προσδιορίζουν τὸν ἐτήσιον ρυθμὸν αὐξήσεως τοῦ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματος, δοθέντος ἀφ' ἑνὸς τοῦ λόγου προϊόντος - ἐπενδύσεων κατὰ τομέα, καὶ ἀφ' ἑτέρου τοῦ συντελεστοῦ αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐπιπροσθέτως προσδιορίζει πλήρως πρόγραμμα ἐπενδύσεων κατὰ τομέα ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος.

Βεβαίως, τοιοῦτον πρόγραμμα ἐνδέχεται νὰ μὴ εἶναι πραγματοποιήσιμον, διότι π.χ. ὁ ὄγκος τῆς ἐγχωρίου ἀποταμιεύσεως (ἰδιωτικῆς καὶ δημοσίας), καὶ τὸ ὕψος τῆς ἐξωτερικῆς χρηματοδοτήσεως δυνατὸν νὰ ὑπολείπεται τῶν προγραμματισθέντων στόχων. Ὁ φορεὺς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς δὲν ὑποχρεοῦται νὰ θεωρήσῃ τὴν ροπὴν πρὸς ἀποταμίευσιν ὡς ἅπαξ διὰ παντὸς ἱστορικῶς δεδομένην, πρέπει ὅμως νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ὅτι ὑφίστανται ὅρια (θεσμολογικὰ καὶ πολιτικὰ), ἐντὸς τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ ταύτην διὰ διαφόρων μέτρων. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει διὰ τὴν ἐξωτερικὴν χρηματοδότησιν. Εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις τὸ ἰσοζύγιον τῶν πληρωμῶν ἐνδέχεται νὰ δημιουργήσῃ ἐμπλοκάς. Τὸ ὕψος τῶν εἰσαγωγῶν, τὸ συνδεόμενον μὲ τὸ πρόγραμμα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, δύναται νὰ ὑπολογισθῆ ἀκριβέστερον τοῦ ὕψους τῶν ἐξαγωγῶν, τῶν ὁποίων ἡ πρόγνωσις εἶναι γενικῶς δυσχερέστερα. Ἐπομένως, τὸ πρόγραμμα ἐνδείκνυται νὰ λαμβάνῃ ὑπ' ὄψιν διαφόρους ρυθμοὺς αὐξήσεως τῶν ἐξαγωγῶν. Τέλος, δυνατὸν νὰ ἀνακύψουν δυσχέρειαι ἐκ τῆς προσφορᾶς ἐργασίας. Ἐὰν ἔχουν γίνεῖ ὑπολογισμοὶ τῆς παραγωγικότητος τῆς ἐργασίας κατὰ τομεῖς, δύναται νὰ ἐκτιμηθοῦν αἱ ἀνάγκαι εἰς ἐργατικὰς χεῖρας τοῦ προγράμματος οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, κατὰ τὴν πορείαν ἐκτελέσεως αὐτοῦ, αἱ ὁποῖαι μετὰ ταῦτα νὰ ἀντιπαραβληθοῦν πρὸς τὸ διαθέσιμον ἐργατικὸν δυναμικόν.

Ἐφ' ὅσον ἡ μελλοντικὴ διαμόρφωσις ὠρισμένων μεγεθῶν (π.χ. τῆς ἐξωτερικῆς χρηματοδοτήσεως κλπ.) δὲν δύναται νὰ προβλεφθῆ μετὰ βεβαιότητος, ὁ φορεὺς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς πρέπει νὰ καθιερώσῃ κανόνα ἀποφάσεως ἢ στρατηγικὴν, ἡ ὁποία θὰ προσδιορίζῃ τὸ ἐπιλεκτικὸν πρόγραμμα εἰς ἐκάστην διαζευκτικὴν κατάστασιν, βάσει τῶν κριτηρίων τοῦ ὕψους τῆς ἐγχωρίου

άποταμιεύσεως, τῆς διαρθρώσεως τοῦ ἰσοζυγίου τῶν πληρωμῶν, κλπ.

Βεβαίως, πρόγραμμα ὡς τὸ ἄνωτέρω, ἐνδέχεται νὰ μὴ εἶναι πραγματοποιήσιμον, λόγῳ ἀφανῶν διαρθρωτικῶν ἀντιφάσεων. Μόνον ἡ ἐμπεριστατωμένη ἀνάλυσις τῆς ζητήσεως, ἐν σχέσει πρὸς τὴν συμβολὴν ἐκάστου τομέως καὶ τὴν διάρθρωσιν τῶν εἰσαγωγῶν καὶ ἐξαγωγῶν, παρέχει ἐγγύησιν, ὅτι τὸ πρόγραμμα δὲν θὰ προσκρούσῃ εἰς διαρθρωτικὰ ἀδυναμίας. Ἐὰν ὑπάρχουν τὰ πληροφοριακὰ δεδομένα καὶ αἱ δυνατότητες ἐκτελέσεως τῶν σχετικῶν ὑπολογισμῶν, αἱ λεπτομερεῖς αὗται μελέται πρέπει νὰ συνοδεύουν ἕκαστον πρόγραμμα οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Ἐὰν, ὅμως, ἐλλείπουν, τότε ἡ συμφερωτέρα λύσις ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τοῦ ὑπευθύνου τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς εἶναι ἐν μακροοικονομικὸν πρόγραμμα τοῦ ἄνωτέρω ἐξετασθέντος τύπου.

Εἶναι φανερόν, ὅτι ἡ ἄνωτέρω περιγραφεῖσα μέθοδος ἐπιλογῆς προγραμμάτων δὲν εἶναι, κατ' ἀνάγκην, μέθοδος ἀριστοποιήσεως. Κατὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν στόχων του, ὁ φορεὺς τῆς πολιτικῆς τὸ πρῶτον κατηθύνθη ὑπὸ ἀναλογιῶν. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο οὐδόλως ὑπονοεῖ ἀριστοποιήσιν. Κατὰ τὴν δευτέραν φάσιν, οἱ στόχοι ἀναθεωρήθησαν κατὰ τρόπον λαμβάνοντα ὑπ' ὄψιν τὴν κατεύθυνσιν, πρὸς τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ ἀναζητηθοῦν ἢ νὰ ἀξιοποιηθοῦν τὰ συγκριτικὰ πλεονεκτήματα. Ἡ δευτέρα αὐτῆ φάσις ὑποδηλοῖ ὅτι, ἡ ὅλη μέθοδος δὲν στερεῖται τοῦ στοιχείου τῆς ἀναζητήσεως βελτιώσεων τῶν στόχων, ἐὰν ὄχι τῶν ἀρίστων στόχων. Πράγματι, ἐνδέχεται νὰ ὑπάρχῃ ὠρισμένη διαδικασία ἀριστοποιήσεως, ἣτις θὰ κατέληγεν εἰς ἀποτελέσματα οὐχὶ οὐσιωδῶς διάφορα (ποιοτικῶς) τῶν προκυπόντων ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς τῆς περιγραφείσης μεθόδου. Ἡ μέθοδος αὕτη συνοψίζεται ὡς ἑξῆς: Ὁ λόγος παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος καὶ ἐπενδύσεων διὰ τὴν Ἐθνικὴν Οἰκονομίαν, εἶναι ὁ μέσος σταθμητὸς τοῦ λόγου παραγωγικοῦ ἀποτελέσματος καὶ ἐπενδύσεων κατὰ τομέα. Ἐφ' ὅσον ὁ ρυθμὸς αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος ἀποδεικνύεται ἴσος πρὸς τὸ γινόμενον δεδομένου ποσοστοῦ συνολικῶν ἐπενδύσεων πρὸς τὸ ἐθνικὸν προϊόν ἐπὶ τὴν συνολικὴν σχέσιν προϊόντος - ἐπενδύσεων προκύπτει ὅτι ἡ μεγιστοποίησις τῆς σχέσεως προϊόντος - ἐπενδύσεων ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν μεγιστοποίησιν τοῦ ρυθμοῦ αὐξήσεως τοῦ ἐθνικοῦ προϊόντος. Ἡ μεγιστοποίησις αὕτη πραγματοποιεῖται διὰ τῆς ἀνακατανομῆς τῶν ἐπενδύσεων κατὰ τομεῖς. Φυσικῶς τῷ λόγῳ, ἡ τοιαύτη μεγιστοποίησις τῆς σχέσεως προϊόντος - ἐπενδύσεων ἐπιβάλλεται νὰ πραγματοποιηθῇ ὑπὸ ὠρισμένης περιοριστικᾶς προϋποθέσεως, ἥτοι τῆς ἐξασφαλίσεως ἐλαχίστου ποσοστοῦ παραγωγῆς ὑφ' ἐκάστου τομέως διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς καταναλώσεως. Ἡ προσπάθεια «ὑπερἀναπτύξεως» τῶν τομέων ἢ δραστηριοτήτων, οἱ ὅποιοι περικλείουν τὰ συγκριτικὰ πλεονεκτήματα δεδομένης χώρας, δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀνάλογος πρὸς τὴν προσπάθειαν «ὑπερἀναπτύξεως» τῶν τομέων μετὴν ὑψηλοτέραν σχέσιν προϊόντος - ἐπενδύσεων. Ἡ παρατήρησις αὕτη γίνεται παρεπιπτόντως διὰ νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπαρξιν λογικῆς ἐρμηνείας μιᾶς φαινομενικῶς αὐθαιρέτου διαδικασίας.

Ἡ ἐκλογὴ στρατηγικῆς τοῦ τύπου αὐτοῦ ἐντὸς τῆς μικτῆς οἰκονομίας, καὶ συνεπῶς ἐνὸς προγράμματος (δεδομένων τῶν ἐξελίξεων τοῦ ρυθμοῦ τῆς

έγχωρίου άποταμιεύσεως κλπ.), ένέχει δοκιμαστικόν χαρακτήρα. Αί κατά τομείς έπενδύσεις έχουν καθορισθή βάσει γενικῶν κριτηρίων, οὐδέν ὁμως έχει άποφασισθή σχετικῶς μέ τὰς έπενδύσεις κατά προϊόν, τόπον έγκαταστάσεως, κλπ. Έν τούτοις, ή μακροοικονομική μορφή τῶν έπενδύσεων προσδιορίζεται ὑπό πολυαριθμῶν έπενδυτικῶν άποφάσεων επί τοῦ μικροοικονομικοῦ έπιπέδου, δημιουργουμένης οὕτω τῆς ανάγκης έναρμονίσεως τούτων εἰς έν ενιαίον σύνολον. Χαρακτηριστικόν τοῦ τύπου τῶν ὑπό εξέταση μικτῶν οίκονομιῶν εἶναι, ὅτι επιδιώκεται μέν ή έναρμόνις αὕτη, χωρίς ὁμως νά εἶναι βεβαία ή έπίτευξις αὐτῆς. Τό πρόγραμμα τῆς οίκονομικῆς αναπτύξεως, διά νά έχει έννοιαν, πρέπει νά διαθέτη τό στοιχείον τῆς άποτελεσματικότητος. Ὁ φορεὺς τῆς οίκονομικῆς πολιτικῆς πρέπει νά αναλάβη τήν πρωτοβουλίαν νά προωθήσῃ τήν χρηματοδότησιν έπενδύσεων τοιαύτης γενικῆς μορφῆς καί τάξεως, ὡς συμπεριλαμβανόμεναι εἰς τό πρόγραμμά του. Αί επιχειρήσεις αναπτύξεως τῶν επί μέρος τομέων τῆς οίκονομίας, δύνανται νά ίδρυθοῦν ὑπό μικτήν μορφήν διά τῆς συμμετοχῆς ιδιωτῶν επιχειρηματιῶν καί πιστωτικῶν ιδρυμάτων. Τά κυριώτερα πιστωτικά ιδρύματα πρέπει νά πεισθοῦν ή νά ὑποχρεωθοῦν ὅπως άποδεχθοῦν τήν γενικήν διάρθρωσιν τῶν έπενδύσεων τοῦ προγράμματος αναπτύξεως. Παρά τὰ μέτρα ταῦτα, οὐδεμία ὑφίσταται έγγύησις ὅτι ὁ ιδιωτικὸς τομεὺς θά προσαρμοσθῇ 'καθ' ὄλοκληρίαν πρὸς τήν γραμμὴν τοῦ προγράμματος. Τό περισσότερο τό ὁποῖον δύναται τις νά ελπίζει εἶναι ὅπως, ή διάρθρωσις τῶν πραγματοποιουμένων έπενδύσεων άκολουθήσῃ τήν γραμμὴν καί ανταποκρίνεται πρὸς τό ὕψος, τῶν ὑπό τοῦ προγράμματος προβλεπομένων έπενδύσεων.

Εἰς τήν πραγματικότητα, ὑπάρχουν σοβαροὶ λόγοι διά τοὺς ὁποίους δέν εἶναι επιθυμητὴ ή ἀκριβῆς ἀντιστοιχία τῶν πραγματοποιηθεισῶν έπενδύσεων πρὸς τὰς προγραμματισθείσας. Τοῦτο διότι, ὡς ελέχθη άνωτέρω, τὰ κριτήρια προσδιορισμοῦ τῶν συνολικῶν στόχων τοῦ προγράμματος εἶναι μάλλον δοκιμαστικοῦ χαρακτήρος. Έάν χρησιμοποιηθοῦν ὀρθά κριτήρια διά τήν κατανομήν τῶν έπενδύσεων επί τοῦ μικροοικονομικοῦ έπιπέδου, ένδέχεται νά προκύψῃ καλλιτέρα διάρθρωσις έπενδύσεων τῆς άναμενομένης (επί τοῦ μακροοικονομικοῦ έπιπέδου). Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ένδείκνυται, έν τούτοις, ὅπως υἰοθετηθοῦν ὑπό τῶν φορέων τῶν έπενδυτικῶν άποφάσεων καί τῶν πιστωτικῶν ιδρυμάτων ξεηλεγμένα καί κοινωνικο-οικονομικῶς άποδεκτὰ κριτήρια έπενδύσεων. Τοιαῦτα κριτήρια πρέπει νά ὑπολογίζουσι τό σύνολον τῶν έπιπτώσεων επί τῆς οίκονομίας εκ τῆς πραγματοποιήσεως τῶν έν λόγω έπενδύσεων. Η έκτίμησις τῶν έπιπτώσεων τούτων βασίζεται επί τῆς ὀρθῆς αξιολογήσεως τῶν άπορρεόντων πλεονεκτημάτων καί τῶν συνεπαγομένων έπιβαρύνσεων. Η οίκονομική βιβλιογραφία περιλαμβάνει ποικιλίαν τοιούτων κριτηρίων. Τό προέχον ζήτημα εἶναι, ὅτι διά τὰς καθυστερημένας οίκονομίας, οἰοδήποτε σχεδὸν εκ τῶν κριτηρίων αὐτῶν, εἶναι προτιμότερον τῆς άπουσίας παντὸς κριτηρίου κατανομῆς τῶν έπενδύσεων. Δοθείσης μιᾶς σειρᾶς πρὸς εκτέλεσιν ἔργων, ή εφαρμογή ὀρισμένου κριτηρίου έπιλογῆς τῶν έπενδύσεων συνεπάγεται ιεράρχησιν ή διάταξιν τῶν ἔργων βάσει τοῦ βαθμοῦ τῆς κοινωνικο-

οικονομικῆς αὐτῶν σκοπιμότητος. Ποσοστὸν αὐθαιρεσίας ὑπεισέρχεται, βεβαίως, εἰς τὴν μέθοδον ἐπιλογῆς. Τὸ χρησιμοποιοῦμενον κριτήριον κατατάσσει τὰ ποικίλα ἔργα τῆς δοθείσης σειρᾶς, χωρὶς ὅμως νὰ θίγη τὸ πρόβλημα τῶν μὴ συμπεριληφθέντων ἔργων. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην, ἡ ἐπιλογή μεταξὺ τῶν ποικίλων δυνατοτήτων ἐπενδύσεων ἐνέχει κρίσιμον σημασίαν διὰ τὴν ὀρθὴν ἐφαρμογὴν τῶν κριτηρίων. Ἐπιπροσθέτως, αὕτη αὕτη ἡ ἐξειδίκευσις τῶν ποικίλων δυνατῶν ἐπενδύσεων ἔχει ζωτικὴν σημασίαν διὰ τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα. Τοῦτο, διότι ὁ τρόπος περιγραφῆς τοῦ ἔργου, αἱ λεπτομέρειαι τοῦ τί περιλαμβάνει καὶ τί παραλείπει τὸ ἔργον τοῦτο, θὰ ἔχουν προφανῶς ἀποφασιστικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς του ἢ μὴ. Ἐὰν ὑπάρχουν ἔξωτερικαὶ οἰκονομίαι (ἢ ἀρνητικαὶ οἰκονομίαι ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν μεταφορῶν) ἡ δέουσα διεύρυνσις τοῦ ἔργου συνεπάγεται τὴν ἐνσωμάτωσιν τῶν ἐν λόγῳ ἔξωτερικῶν φαινομένων, ὁπότε διευκολύνεται ἡ προσπάθεια σταθμίσεως τῶν ἐπιπτώσεών των. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἀποβαίνει πιθανωτέρα ἡ ἐπιλογή τοῦ ἔργου τούτου.

Δὲν ἀρκεῖ νὰ υἱοθετῆ ὁ ἰδιωτικὸς τομεὺς τὰ κοινωνικοοικονομικῶς σκόπιμα κριτήρια ἐπενδύσεων. Πρέπει νὰ ἀνακαλυφθοῦν δυνατότητες ἐπενδύσεων, καὶ οἱ κατάλογοι τῶν πρὸς ἐκτέλεσιν ἔργων πρέπει νὰ παρουσιάζουν εὐρύτητα συλλήψεως. Εἶναι συνεπῶς οὐσιῶδες, ὅπως προγραμματισθῆ μία ἀρκούντως ἀποκεντρωτικὴ ὀργάνωσις, μὲ ἀντιπροσώπευσιν τῶν τομέων καὶ τῶν περιφερειῶν. Ἡ ὀργάνωσις αὕτη πρέπει νὰ ἔχη ὡς κυρίαν ἀπασχόλησιν τὴν ἀναζήτησιν εὐκαιριῶν ἐπενδύσεως. Ἡ ἀναζήτησις, ἡ ἀνακάλυψις, ἡ ἐπιλογή καὶ ἡ προώθησις, ἀποτελοῦν ζωτικῆς σημασίας λειτουργίας διὰ τὴν οἰκονομίαν, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ πραγματοποιηθοῦν. Αἱ λειτουργίαι αὗται ἀποτελοῦν τὰ χαρακτηριστικὰ στοιχεῖα τοῦ δυτικῆς μορφῆς ἐπιχειρηματίου, ὁ ὁποῖος σπανίζει ἰδιαιτέρως εἰς τὰς καθυστερημένας οἰκονομίας.

Διὰ τὴν ἀποδοτικὴν λειτουργίαν τοῦ ἰδιωτικοῦ τομέως, πρέπει νὰ λειτουργῆ ὁ μηχανισμὸς ἀμοιβῆς τῆς ἐπιτυχίας καὶ τιμωρίας τῆς ἀποτυχίας. Τοιοῦτοτρόπως, πρέπει νὰ προωθηθῆ ὁ μηχανισμὸς ἀνταγωνιστικῆς πίεσεως, νὰ κλονισθοῦν αἱ προνομιακαὶ θέσεις καὶ νὰ ἐξουδετερωθοῦν τὰ ἐμπόδια ἐπὶ τῆς εἰσόδου νέων ἐπιχειρηματικῶν στελεχῶν. Μόνον ὑπὸ τὴν πίεσιν τοῦ εἴδους αὐτοῦ πραγματοποιεῖται ἡ ἀποδοτικὴ ἀναζήτησις τῶν εὐκαιριῶν ἐπενδύσεων. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ὑποδεικνύεται ἡ ἄρσις ὄλων τῶν περιορισμῶν καὶ πάσης προστασίας. Ἀποτελεῖ μᾶλλον προειδοποίησιν, τοῦ ὅτι ἡ προστασία εἶναι ἰσχυρὸν φάρμακον, τὸ ὁποῖον εἰς μεγάλας δόσεις ἐνδέχεται νὰ φονεύσῃ τὸν ἀσθενῆ.

Ἡ πρότασις αὕτη σχετίζεται ἀμέσως μὲ τὴν προσπάθειαν ἀποτελεσματικῆς λειτουργίας τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀγορᾶς. Διὰ νὰ ἐπιτελέσουν τὸν ρόλον των εἰς τὴν κατανομὴν τῶν συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς, αἱ ἀγοραῖαι τιμαὶ πρέπει νὰ παρέχουν ἐνδείξεις περὶ τῆς σχετικῆς ἀνεπαρκειᾶς τῶν συντελεστῶν. Εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις, ὅτε ὑφίστανται ἔξωτερικαὶ ἀλληλεξαρτήσεις, τοῦτο πιθανῶς νὰ μὴ εἶναι δυνατόν, ὁπότε ὁ φορεὺς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς πρέπει

νὰ ἐπιβάλλῃ τὴν ἰδικὴν του ἐκτίμησιν τῶν «ὀρθῶν» λογιστικῶν ἢ πλασματικῶν τιμῶν, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως διὰ δημοσιονομικῶν μέτρων. Ἐτι δὲ σπουδαιότερον, πρέπει νὰ διερευνήσῃ εὐρύτερον κύκλον δυνατοτήτων προωθήσεως τῆς ἰδιωτικῆς δραστηριότητος πρὸς τὴν ἐπιθυμητὴν κατεύθυνσιν διὰ τῆς προσφορᾶς διαφόρων δραστηριοτήτων καὶ ὑπηρεσιῶν, αἱ ὁποῖαι, (βάσει τοῦ ὑφισταμένου μηχανισμοῦ τῆς ἀγορᾶς), θὰ ὀδηγήσουν τὸν ἰδιωτικὸν τομέα εἰς τὴν λήψιν ὀρθῶν ἐπενδυτικῶν ἀποφάσεων. Τοῦτο ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν ἐσωτερικὴν ἀξιοποίησιν τῶν ἐξωτερικῶν οἰκονομῶν, ὅταν ληφθοῦν ὁμοῦ ὁ δημόσιος καὶ ἰδιωτικὸς τομεύς. Εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὁ μηχανισμὸς τῆς ἀγορᾶς δύναται νὰ κινηθῇ ἀποδοτικῶς, πρέπει νὰ ἀφεθῇ νὰ λειτουργήσῃ ἀπροσκόπτως. Τοῦτο δὲν σημαίνει μόνον ἐφαρμογὴν πολιτικῆς κατὰ τῶν μονοπωλίων, ἀλλὰ συνεπάγεται ἐπίσης ἐμπεριστατωμένην μελέτην μεγάλου ἀριθμοῦ κρατικῶν ἐλέγχων καὶ ρυθμίσεων, περιλαμβανομένων ἰδίως τῶν πάσης φύσεως ἐμμέσων φόρων, οὕτως ὥστε ἡ συνολικὴ αὐτῶν ἐπίδρασις νὰ μὴ μειώσῃ τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ μηχανισμοῦ τῶν τιμῶν. Ὑπεράνω ὅλων, ὁ φορεὺς τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς δὲν πρέπει νὰ ὑποκύψῃ εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ ἐπιλύσῃ προβλήματα διανομῆς τοῦ εἰσοδήματος διὰ παρεμβάσεων εἰς τὸν μηχανισμόν τῶν τιμῶν, ὡσάκισ τοῦτο εἶναι θεσμολογικῶς καὶ πολιτικῶς ἐφικτόν.

Δέον νὰ τονισθῇ ὅτι, ἡ ἐξέτασις τῆς σχέσεως μεταξὺ τοῦ γενικοῦ προγράμματος καὶ τῶν ἐπὶ μέρους μικροοικονομικῶν ἀποφάσεων, ὑπῆρξε μᾶλλον γενικὴ. Ἡ γενικότης αὕτη ἀντικατοπτρίζει τὸ ἐπίπεδον τῶν γνώσεών μας ἢ μᾶλλον τῆς ἀγνοίας. Ὁ συντονισμὸς τῆς οἰκονομικῆς ὀργανώσεως—ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἐπεξεργασίας, τῶν πληροφοριῶν, τῆς ἐπικοινωνίας καὶ τῶν ἀποφάσεων—πρὸς τὴν κατανομὴν τῶν διαθεσίμων πόρων εἶναι πρόβλημα κείμενον εἰς τὰ ὅρια τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης. Ἡ ἀνάγκη ἐξευρέσεως λύσεων διὰ τὰ πιεστικὰ προβλήματα τῆς ἐποχῆς μας, πιθανὸν νὰ μᾶς ἐξαναγκάσῃ νὰ βελτιώσωμεν τὴν κατανόησιν τοῦ προβλήματος. Ὑπὸ τὰς σημερινὰς συνθήκας διαθέτομεν ἐπαρκῆ γνώσιν τοῦ τρόπου, διὰ τοῦ ὁποῦ ἡ ὀργάνωσις σχετίζεται μὲ τὴν κατανομὴν τῶν πόρων μόνον εἰς τὰς δύο ἀκραίας περιπτώσεις, δηλ. τῆς πλήρως συγκεντρωτικῆς καὶ τῆς πλήρως ἀποκεντρωτικῆς οἰκονομίας. Ἀπομένει εἰσέτι ἀνεξερεύνητος ἡ σχέσις οἰκονομικῆς ὀργανώσεως καὶ κατανομῆς τῶν πόρων εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς μικτῆς οἰκονομίας. Συνεπῶς, ὁ πειραματισμὸς μὲ διάφορα συστήματα ὀργανώσεως εἶναι λίαν ἐνδεδειγμένος διὰ τὸν φορέα τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς, διότι τὰ ὀφέλη ἐκ τοῦ πειραματισμοῦ τούτου προβλέπεται νὰ ἐξουδετερώσουν τὰς ζημίας.